

Farklılaştırılmış Öğretim

Şehide KILINÇ · M. Akif SÖZER

3. Baskı

Dr. Şehide KILINÇ - Prof. Dr. M. Akif SÖZER

FARKLILAŞTIRILMIŞ ÖĞRETİM

ISBN 978-625-6357-75-4

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2024, PEGEM AKADEMI

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayinevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayinevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 2000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Mart 2023, Ankara

3. Baskı: Haziran 2024, Ankara

Yayın-Proje: Selcan Durmuş

Dizgi-Grafik Tasarım: Tuğba Kaplan

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

YAZARLAR HAKKINDA

Dr. Şehide KILINÇ

1983 yılında Antakya'da doğdu. İlk orta ve Lise öğrenimini Hatay'da tamamladı. Lisans eğitimini Dicle Üniversitesi Siirt Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalında tamamladı. 2004 yılında Aydın'ın Bozdoğan ilçesine sınıf öğretmeni olarak atandı. Yüksek Lisansını Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sınıf Öğretmenliği alanında yaptı. 2021 yılında Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Sınıf Eğitimi alanında doktorasını tamamladı. Farklı illerde ve çeşitli ilköğretim okullarında sınıf öğretmenliği, müdür yardımcılığı ve müdürlük görevlerinde bulundu. 2019 yılından beri Fransa'nın Lyon şehrinde Türkçe Öğretmeni olarak görevine devam etmektedir.

ORCID No: 0000-0002-8862-8593

Prof. Dr. M. Akif SÖZER

1969 yılında Denizli, Acıpayam, Yassıhüyük köyünde doğdu. İlk ve orta öğrenimini doğduğu köyde, lise öğrenimini ise Bolvadin Lisesi'nde tamamladı. 1987 yılında Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi, Eğitim Programları ve Öğretim Bölümü'ne girdi. 1991 yılında bu fakülteden mezun oldu. Yüksek lisans eğitimini Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim Dalı, Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Bilim Dalında yaptı. Doktora eğitimini ise, aynı üniversitenin, Eğitim Bilimler Enstitüsü, Eğitim Programları ve Öğretimi Anabilim Dalı, Eğitimin Sosyal ve Tarihi Temelleri Bilim Dalında yaptı. 2011 yılında akademik çalışmalar için Georgia State Üniversitesinde bulundu. Halen, Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü'nde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.

ORCID No: 0000-0002-1291-4067

ÖN SÖZ

İçinde bulunduğumuz yüzyılda okul ve sınıflarımız geçmişte olduğundan daha fazla heterojen bir yapıya sahiptir. Sınıflarımızı gelen öğrenciler, olgunluk ve duygusal düzeyleri, hazır bulunuşları, ilgi, kültürel özellikleri ve öğrenme profilleri bakımından çok fazla çeşitlilik barındırmaktadır. Etkili öğretmenler her zaman öğrencilerinin bireysel ve ortak ihtiyaçlarını kabul eden ve bu ihtiyaçlara yanıt vermek için çeşitli yollar deneyenlerdir. Öğrencilerin farklı ihtiyaçlarına yanıt vermek amacıyla ortaya çıkan farklılaştırılmış öğretim kavramı yeni bir kavram değildir. Buna rağmen araştırmalar sınıf seviyesi, konu alanı veya öğretim bağlamı ne olursa olsun farklılaştırmanın yeterince anlaşılamadığını veya tutarlı ve dikkatli bir şekilde uygulanamadığını ortaya koymaktadır. Başka bir deyişle, pek çok öğretmen öğrenme-öğretme sürecinde farklılaştırma ihtiyacının farkındadır; fakat sınıflarında bunu nasıl daha iyi uygulayacaklarına dair net bir anlayışa sahip değildirler. Bu düşünceden hareketle kitabımız, farklılaştırılmış öğretim alanında öğretmenlerin anlayışını genişletmenin yanı sıra, kendi sınıflarındaki öğrenci çeşitliliğine hitap eden farklı öğrenme yaşantıları ve görevler tasarlarlarken onları desteklemek amacıyla hazırlanmıştır.

Kitap beş bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde farklılaştırılmış öğretimin kuramsal temellerine ve kavramsal çerçevesine yer verilmiştir. İkinci bölümde, farklılaştırmanın temel öğeleri ve bu öğelerin öğrencilerin bireysel farklılıkları olan hazır bulunuşluk, ilgi ve öğrenme profilleri doğrultusunda nasıl farklılaştırılabileceği örnek etkinliklerle açıklanmaya çalışılmıştır. Üçüncü bölümde farklılaştırılmış öğretim sürecinde kullanılabilecek öğretim stratejilerine yer verilmiştir. Dördüncü bölümde farklılaştırılmış öğretim yaklaşımının temel öğelerinden biri olan değerlendirme konusu ele alınmıştır. Son bölümde ise farklılaştırmayı destekleyen öğretim stratejilerine yönelik uygulama örnekleri yer almaktadır.

Kitabın öğrenci ve öğretmenlere faydalı olması dileğiyle...

Dr. Şehide KILINÇ

ORCID No: 0000-0002-8862-8593

Prof. Dr. M. Akif SÖZER

ORCID No: 0000-0002-1291-4067

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iv
-------------	----

1. BÖLÜM

FARKLILAŞTIRILMIŞ ÖĞRETİMİN KURAMSAL TEMELLERİ

Farklılaştırılmış Öğretimin Kuramsal Temelleri	4
Neden Farklılaştırılmış Öğretim?.....	13

2. BÖLÜM

FARKLILAŞTIRILMIŞ ÖĞRETİMİN TEMEL ÖĞELERİ

İçeriği Farklılaştırma.....	19
Süreci Farklılaştırma	34
Ürünü Farklılaştırma	39
Öğrenme Ortamını Farklılaştırma.....	42
Farklılaştırılmış Sınıf Yönetimi.....	44

3. BÖLÜM

FARKLILAŞTIRMAYI DESTEKLEYEN ÖĞRETİM STRATEJİLERİ

Merkeçler.....	51
İstasyonlar	54
Katlı Öğretim Stratejisi	56
Jigsaw.....	59
Öğrenme Sözleşmeleri.....	61
Giriş Noktaları	65

4. BÖLÜM

FARKLILAŞTIRILMIŞ ÖĞRETİMDE DEĞERLENDİRME

Öğretim Süreci Öncesinde Kullanılan Değerlendirme Teknikleri	70
Öğretim Sürecinde Kullanılan Değerlendirme Teknikleri.....	75
Öğretim Sonrasında Kullanılan Değerlendirme Teknikleri	81

5. BÖLÜM

FARKLIlaştırILMIŞ DERS TASARIMI ÖRNEKLERİ

Katlı Öğretime Uygun Uygulama Örneği	87
İstasyon Stratejisine Uygun Uygulama Örneği	106
Ayrılıp Birleşme (Jigsaw) Stratejisine Uygun Uygulama Örneği	112
Kaynaklar	117

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1. Vygotsky'ın Yakınsak Gelişim Alanı.....	7
Şekil 2. Farklılaştırılmış Öğretimin Temel Öğelerine İlişkin Akış Şeması	18
Şekil 3. İçeriğe Yönelik Farklılaştırma Örnekleri	33
Şekil 4. Sürece Yönelik Farklılaştırma Örnekleri.....	37
Şekil 5. Ürüne Yönelik Farklılaştırma Örnekleri.....	42
Şekil 6. İstasyon Stratejisine Uygun Sınıf Oturma Planı Örneği.....	55
Şekil 7. Jigsaw Stratejisi Şeması.....	60
Şekil 8. Öğrenme Sözleşmesi Örneği.....	64
Şekil 9. Sınıf Değerlendirmesi Döngüsü	70
Şekil 10. K-W-L Örnek Çizelgesi.....	73
Şekil 11. Kutulama Örneği	74
Şekil 12. Anlamak İçin Oku Değerlendirme Örneği	77
Şekil 13. İlkokul Düzeyine Uygun Grafik Düzenleyici Örneği.....	78
Şekil 14. Çıkış Kartı Örneği	79
Şekil 15. Kırmızı, Sarı, Yeşil Yönerge Örneği Glass.....	81

1. BÖLÜM

FARKLILAŞTIRILMIŞ ÖĞRETİMİN KURAMSAL TEMELLERİ

Öğrenciler arasındaki bireysel farklılıklara odaklanıldığı 21. Yüzyılda, etkili öğrenmenin gerçekleşmesi adına, eğitimcilerin üzerinde durmaları gereken konuların başında öğrenci çeşitliliğine yanıt verme gereksinimi gelir. Bu yeni gereksinimi karşılayabilmek için, eğitim sistemlerinin yapılarını, hedeflerinin uygunluğunu ve öğretilen içeriğin yanı sıra yöntemlerinin etkililiğini de yeniden gözden geçirmeleri gerekir. Çünkü sınıf ortamını öğrenmeye hazır duruma getirmek için birçok öğeyi değerlendirmek durumunda kalan öğretmenler, farklı bireysel özelliklere sahip öğrencilere eğitim vermenin zorluğuyla karşı karşıya kalırlar.

Heterojen sınıflardaki öğretimin en temel zorluğu, görünür öğrenci çeşitliliğini hesaba katarak sınıf düzeyinde tasarlanan, düzenlenen ve değerlendirilen öğretim stratejilerini uyarlar. Bu durum teorik olarak Bronfenbrenner'ın (1977) psikolojik araştırmalara natüralist bir bakış açısı getiren ekolojik sistemler teorisi ile tanımlanır. Bronfenbrenner'ın (1977) ekolojik sistemler teorisinin klasik yorumunda mikrosistem, mezosistem, ekzosistem ve makrosistem olmak üzere birbiriyle ilişkili ve ardışık olarak sıralanmış dört tür ekolojik sistem bulunur.

Mikrosistem; Bronfenbrenner'e (1979) göre ekolojik sistemler kuramını oluşturan iç içe geçmiş halkaların en içinde yer alan mikrosistem, bireylerin doğrudan etkileşime girdiği kişi ve grupları içinde barındıran sistemdir. Bu gruplar; aile, okul, yakın çevre ve arkadaşlardır. Mikrosistem öğeleri, bireyin günlük hayatta etkileşimde bulunduğu aile mikrosistemi ile okul mikrosisteminin bir bütünü olarak düşünülebilir. Bununla birlikte, bireyin gelişimsel durumu ve ihtiyaçlarına bağlı olarak farklı mikrosistemlerle etkileşimde bulunması da olasıdır. Örnek olarak, bebeklik dönemindeki birey-aile ilişkisi ile yetişkinlik dönemindeki birey-aile ilişkisi pek çok yönden farklılık gösterir. Aynı zamanda bireyin arkadaşları veya ailesi ile olan ilişkisinin anlamı, çocukluk ve yetişkinlik döneminde farklılık gösterir.¹

1 Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, MA: Harvard University Press. ISBN 0-674-22457-4.

Mezosistem; bireylerin içinde bulunduğu çoklu mikrosistemler arasında meydana gelen süreçleri ifade eder. Başka bir deyişle mezosistem, gelişen kişinin aktif bir katılımcı haline geldiği iki veya daha fazla ortam arasındaki karşılıklı ilişkiler dizisini ortaya koyar. Bu karşılıklı ilişkiler yoluyla bireyin yaşamında gelişimini etkileyen çeşitli mikrosistemler arasında bir sosyal ağ oluşturur. Burada kilit nokta, bir mikrosistemde olanların başka bir mikrosistemde olanları etkilemesidir. Örneğin ev ve okul arasındaki en temel bağlantı, aynı kişi birden fazla ortamda bulunduğu, yani bir çocuk hem evde hem de okulda vakit geçirdiğinde ortaya çıkar. Böyle bir ağın ve dolayısıyla bir mezosistemin varlığı, gelişen kişinin yeni bir ortama ilk girdiği noktada kurulur. Bu durum gerçekleştiğinde, ekolojik geçiş sağlanmış olur².

Ekzosistem; bireyin doğrudan içinde olmadığı ancak, onu tek yönlü olarak etkileyen ailesi veya arkadaşları ile ilgili beklenmedik durumlar, yasal karar ve politikaların yer aldığı daha geniş bir sosyal sistemi temsil eder. Örneğin, okul yönetimi, yerel yönetim, ulaşım sistemi gibi etmenler bu sistem içerisinde değerlendirilir. Ekzosistemin, bu yönüyle mikrosistem ve mezosistemin kalitesini azaltma veya artırma gücü vardır³.

Makrosistem; ekolojik sistemler kuramını oluşturan halkaların en dışında yer alan makrosistem, bu kuramın kültür ve alt kültür kavramlarına atıfta bulunur. Başka bir deyişle makrosistem, belirli bir kültür veya alt kültürde, onu oluşturan mikro, mezo ve ekzosistemlerin şeklinde ve içeriğinde gözlemlenen tutarlılığı ifade eder. Makrosistem, diğer tüm sistemlerin içinde ve arasındaki gelişimi etkiler ve bireyin gelecekteki deneyimleri yorumlaması için bir filtre veya mercek görevi görür. Bununla birlikte, makrosistem zaman içerisinde değişken bir özellik gösterir. Çünkü her nesil kendine has bir makrosistem geliştirerek, kendi gelişimini değiştirebilir⁴. Makrosistemi oluşturan öğeler, bireyin gelişimini dolaylı olarak etkiler ve bireyin içinde yaşadığı toplumsal ve ekonomik çevreyi belirler. Örneğin, yoksulluğun yoğun olduğu bölgelerde yaşayan çocukların diğer çocuklara oranla gelişimsel, bilişsel ve duyuşsal gelişim alanlarında birçok problem yaşadıklarını ortaya koyan araştırmalar mevcuttur⁵.

Bu sistemler bireylerin doğrudan etkileşimde bulunduğu daha küçük, yakın ortamlardan, gelişimi dolaylı olarak etkileyen daha büyük, uzak ortamlara kadar

2 Bronfenbrenner, U. (1979).a.g.e.p.209-210

3 Bronfenbrenner, U. (1979).a.g.e.p.256-257.

4 Bronfenbrenner, U. (1979).a.g.e.p.258-259.

5 Leventhal, T. & Brooks-Gunn, J. (2004). A randomized study of neighborhood effects on low-income children's educational outcomes. *Dev Psychol*40:488-507.